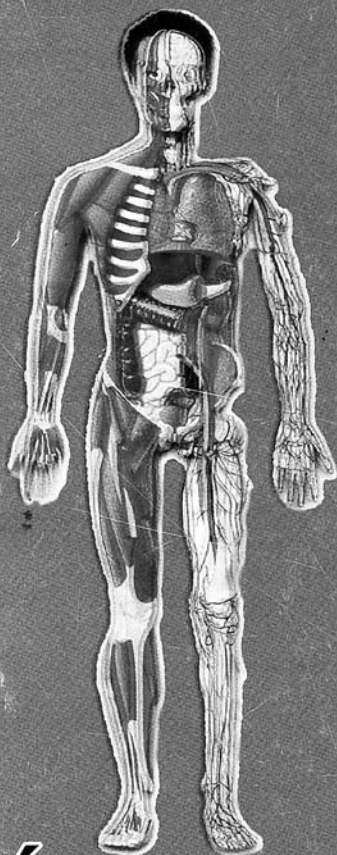

**V.B.ŞADLÍNSKÍ, S.Q.VƏLÍYEV,
M.Q.ALLAHVERDÍYEV, S.Í.QASIMOV,
N.T.MÖVSÜMOV**

**ÍNSAN
ANATOMÍYASI**

2000
1320

E86
155

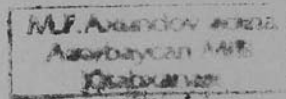
V.B. ŞADLINSKI, Ş.Q. VƏLİYEV,
M.Q. ALLAHVERDİYEV, Ş.İ. QASIMOV,
N.T. MÖVSÜMOV

İNSAN
ANATOMİYASI
(dərslük)

*Tibb Universitetinin tibbi-biologiya və
əczaçılıq fakültələri üçün dərslük*

*Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi
tərəfindən təsdiq edilmişdir*

BAKI-2000

82262

49653

MÜNDƏRİCAT

Azərbaycanda anatomiyanın qısa inkişaf tarixi.....	9
ÜMUMİ HISSƏ	14
Hüceyrə.....	14
İnsan embriogenezimin əsasları.....	19
Toxumalar (Ümumi mə'lumat).....	27
Orqanizmin quruluş və funksiyalarının ümumi xüsusiyyətləri haqqında mə'lumat.....	44
İnsanın təbiətdə tutduğu yer.....	46
HƏRƏKƏT APARATININ PASSİV HISSƏSİ	47
Sümüklər və onların birləşmələri.....	47
Gövdə sümükləri və birləşmələri.....	52
Boyun fəqərələri.....	53
Döş fəqərələri.....	53
Bel fəqərələri.....	55
Oma sümüyü.....	55
Büzdüm sümüyü.....	55
Qabırğalar.....	56
Döş sümüyü.....	56
Fəqərələrin birləşmələri.....	56
Qabırğaların fəqərələr və döş sümüyü ilə birləşmələri.....	58
Yuxarı ətraf sümükləri və birləşmələri.....	59
Körpücük sümüyü.....	61
Kürək sümüyü.....	61
Bazu sümüyü.....	61
Dirsək sümüyü.....	62
Mil sümüyü.....	62
Əl sümükləri.....	63
YUXARI ƏTRAF SÜMÜKLƏRİNİN BİRLƏŞMƏLƏRİ	64
Döş - körpücük oynağı.....	64
Çiyin çıxıntısı - körpücük oynağı.....	64
Bazu oynağı.....	64
Dirsək oynağı.....	64
Said sümüklərin birləşmələri.....	67
Mil-bilək oynağı.....	67
Əl oynaqları.....	67
Aşağı ətraf sümükləri və birləşmələri.....	67
Qursaq sümükləri.....	67
Azad aşağı ətraf sümükləri. Bud sümüyü.....	69
Diz qapağı.....	70
Qamış sümüyü.....	70
İncik sümüyü.....	71
Ayaq sümükləri.....	71
Ayaqdaraqarxası sümükləri.....	71
Ayaq darağı sümükləri.....	72
Aşağı ətraf sümüklərinin birləşmələri.....	72
Tam çanaq.....	73
Bud-çanaq oynağı.....	74

Diz oynağı.....	75
Baldır sümüklərinin birləşmələri.....	75
Aşiq - baldır oynağı.....	75
Ayaqdaraqarxası oynaqlar.....	75
Kəllə.....	77
Beyin kəlləsi sümükləri. Ənsə sümüyü.....	79
Əsas sümük.....	80
Alın sümüyü.....	80
Xəlbir sümük.....	81
Gicgah sümüyü.....	82
Təpə sümüyü.....	83
Uz kəlləsinin sümükləri. Əng sümüyü.....	84
Damaq sümüyü.....	84
Burun sümüyü.....	85
Gözyaşı sümüyü.....	85
Almacıq sümüyü.....	85
Aşağı burun balıqqulağı.....	85
Xış sümüyü.....	85
Dilaltı sümük.....	86
Çənə sümüyü.....	86
Kəllənin topoqrafiyası.....	86
Gicgah çuxuru.....	88
Gicgahaltı çuxur.....	89
Gözyuvaları.....	89
Burun boşluğu.....	90
Ağız boşluğu.....	90
Qanadabənzər damaq çuxuru.....	91
Kəllə sümüklərinin birləşmələri.....	91
Gicgah - çənə oynağı.....	91
HƏRƏKƏT APARATININ AKTİV HISSƏSİ	93
Əzələ sistemi (Ümumi mə'lumat).....	93
Baş əzələləri.....	97
Mimiki əzələlər.....	97
Çeynəmə əzələləri.....	97
Gövdə əzələləri. Boyun əzələləri.....	99
Arxa əzələləri.....	100
Döş qəfəsi əzələləri.....	102
Diafraqma.....	104
Ağ xətt.....	105
Qarının düz əzələ yatağı.....	105
Qasıq kanalı.....	105
Gövdə fassiyaları.....	107
Döş fassiyaları.....	107
Yuxarı ətraf əzələləri.....	107
Azad yuxarı ətraf əzələləri.....	107
Bazu əzələləri.....	107
Said əzələləri.....	109
Əl əzələləri.....	109
Yuxarı ətraf fassiyaları.....	111
Yuxarı ətrafın topoqrafiyası.....	112
Aşağı ətraf əzələləri.....	113

Çanaq özəlöləri.....	113
Bud özəlöləri.....	114
Baldır özəlöləri.....	116
Ayaq özəlöləri.....	118
Aşağı ətraf fassiyaları.....	118
Aşağı ətrafın topoqrafiyası.....	119
Aralığın özələ və fassiyaları.....	120
Daxili orqanlar (ümumi mə'lumat).....	122
Həzm sistemi.....	123
Ağız boşluğu.....	125
Dil.....	127
Dişlər.....	127
Udlaq.....	128
Qida borusu.....	129
Mə'də.....	129
Nazik bağırsaq.....	130
Yoğun bağırsaq.....	131
Qaraciyər.....	133
Mə'dəaltı vəzi.....	134
Periton.....	135
Tənəffüs sistemi.....	137
Burun boşluğu.....	139
Qırtlaq.....	139
Nəfəs borusu.....	141
Ağciyərlər.....	141
Sidik-cinsiyət aparatı.....	144
Sidik orqanları.....	144
Böyrəklər.....	145
Sidik axarları.....	148
Sidiklik.....	148
Cinsiyət orqanlarının embriogenezi.....	149
Kişi cinsiyət orqanları.....	150
Daxili kişi cinsiyət orqanları.....	151
Xaya və xaya artımları.....	152
Prostat vəzi.....	153
Xarici cinsiyət orqanları . Xayalıq.....	154
Kişi cinsiyət üzvü.....	155
Kişi sidik kanalı.....	156
Qadın cinsiyət orqanları.....	157
Daxili qadın cinsiyət orqanları.....	157
Yumurtalıqlar.....	158
Uşaqlıq borusu.....	159
Uşaqlıq.....	159
Uşaqlıq yolu.....	161
Xarici qadın cinsiyət orqanları.....	161
Dəhlizin böyük vəziləri.....	163
Qadın sidik kanalı.....	163
Daxili sekresiya orqanları.....	163
Qalxanabənzər vəzi.....	166
Qalxanabənzər ətraf vəzilər.....	169
Çəngələbənzər vəzi.....	170

Böyröküstü vəzilər.....	171
Hipofiz.....	173
Əzgiləbənzər cisim.....	174
Mə'dəaltı vəzin daxili sekresiya hissəsi.....	174
Cinsiyət vəzilərinin daxili sekresiya hissəsi.....	175
Damar sistemi (Umumi mə'lumat).....	176
Böyük qan dövranı.....	179
Kiçik qan dövranı.....	179
Ürək.....	180
Ürək kisəsi.....	185
Arteriyalar. Ağciyər kötüyü.....	186
Aorta.....	186
Umumi yuxu arteriyası.....	188
Xarici yuxu arteriyası.....	188
Daxili yuxu arteriyası.....	189
Körpücükaltı arteriya.....	190
Qoltuq arteriyası.....	192
Bazu arteriyası.....	192
Mil arteriyası.....	192
Dirsək arteriyası.....	193
Aortanın döş hissəsi.....	194
Aortanın qarın hissəsi.....	194
Umumi qalça arteriyaları.....	198
Daxili qalça arteriyası.....	198
Xarici qalça arteriyası.....	198
Bud arteriyası.....	199
Dizaltı arteriya.....	199
Ön qamış arteriyası.....	199
Dal qamış arteriyası.....	199
Venalar.....	200
Yuxarı boş vena sistemi.....	200
Yuxarı ətraf venaları.....	201
Aşağı boş vena sistemi.....	202
Qapı venası sistemi.....	203
Çanaq venaları.....	203
Aşağı ətraf venalar.....	203
Vena sistemləri arasındakı anastomozlar.....	204
Döl qan dövranı.....	206
Damarların inkişafı.....	208
Limfa sistemi.....	208
Döş qəfəsi axacağı.....	211
Sağ limfa axacağı.....	211
Limfa.....	211
Limfa damarları və düyünləri.....	212
Limfa sisteminin embriogenezi.....	214
İmmun sistemi orqanları.....	214
Dalaq.....	215
Sinir sistemi (Umumi mə'lumat).....	216
Mərkəzi sinir sistemi. Onurğa beyni.....	218
Baş veyin.....	220
Uc beyin.....	220

Mərkəzlərin beyin qabığında lokalizasiyası.....	226
Ara beyin.....	227
Orta beyin.....	228
Arxa beyin.....	229
Əlavə beyin.....	230
Beyin qışaları.....	231
Beyinin və onurğa beyninin aparıcı yolları.....	235
Periferik sinir sistemi.....	235
Kəllə sinirləri.....	235
Qoxu sinirləri.....	235
Görmə siniri.....	236
Gözün hərəkəti siniri.....	236
Ələ siniri.....	236
Üçlü sinir.....	237
Uzaqlaşdırıcı sinir.....	237
Uz siniri.....	238
Dəhliz-ilbiz siniri.....	238
Dil-udlaq siniri.....	239
Azan siniri.....	240
Əlavə sinir.....	240
Dilaltı sinir.....	240
Onurğa beyni sinirlər.....	241
Boyun kəlləsi.....	241
Bazu kəlləsi.....	242
Döş sinirlərinin ön şaxələri.....	243
Bel kəlləsi.....	243
Oma kəlləsi.....	244
Büzdüm kəlləsi.....	244
Vegetativ (avtonom) sinir sistemi.....	245
Simpatik sinir sistemi.....	245
Parasimpatik sinir sistemi.....	249
Duyğu orqanları (Ümumi mə'lumat).....	252
Qoxu orqanı.....	252
Görmə orqanı.....	253
Dad orqanı.....	256
Dəhliz-ilbiz (müvazinət və eşitmə) orqanı.....	257
Xarici qulaq.....	257
Orta qulaq.....	258
Daxili qulaq.....	259
Dəri və dəri duyğusu orqanları.....	261

Вагиф Билас оглы Шадлинский
Шамиль Гапаш оглы Велиев
Шубариз Гасым оглы Аллахвердиев
Шохрат Ибрагим оглы Касумов
Нариман Тофик оглы Мовсумов

АНАТОМИЯ ЧЕЛОВЕКА
Учебник для медико-биологического и фармацевтического
факультетов медицинского университета
(на азербайджанском языке)

Научный редактор: проф. Р.А.Аскеров

АНАТОМНН ФЕНОБЕКА

Nəşriyyat redaktoru: N.B.Məmmədli
 Redaktor müavini: I.Zeynalov
 Texniki redaktor: S.Ismayılova.
 Korrektorlar: Səbina, N.Babayeva
 Bədii tərtibatçı: E.Hacıyev
 Kompüter-tərtibatçı: N.Nağıyeva

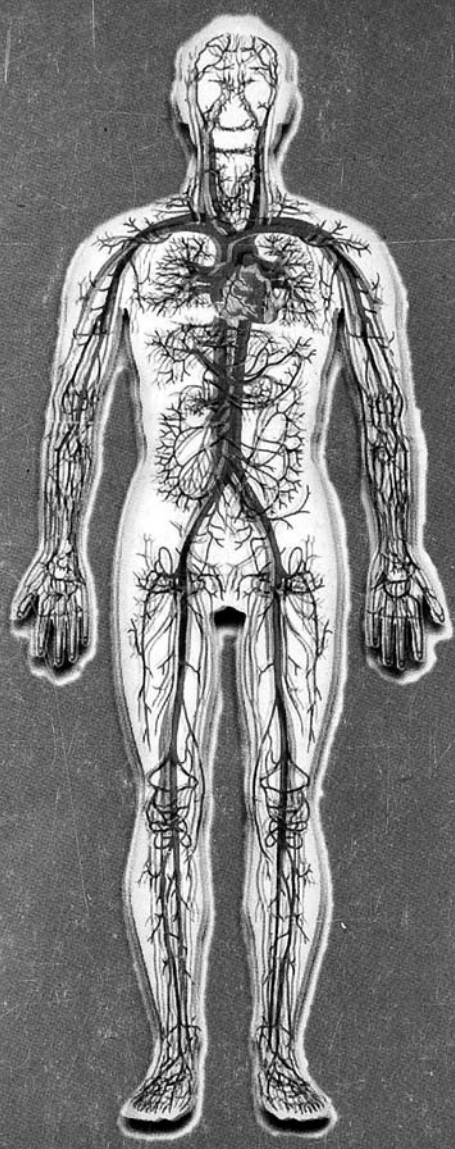

Yığılması verilmiş: 02.09.2000. Çapa imzalanmışdır 10.12.2000.
 Kağız formatı 60x90 1/16. Ofset kağızı. Fiziki c.v. 15,5. Rəng-
 ottisk 2. Uçot nəşr vərəqi 16. Şərti çap vərəqi 16,4. Çapı ofset
 üsulu ilə. Sifariş №789. Tirajı 500.

«Nurlan» nəşriyyat-poliqrafiya müəssisəsində yığılmış və çap
 olunmuşdur
 Ünvan: Bakı, Qaraçuxur qəs. Qumluq küç., 69.
 Müəssisənin direktoru: N.B.Məmmədli
 Tel.: 25-67-72

2000
1320

26

“Müəlliflik hüququ və əlaqəli hüquqlar haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununa və nəşr ilinə, ölkə üçün mühüm əhəmiyyət kəsb etdiyinə görə bu elektron resursdan yalnız kitabxananın “Lokal şəbəkədən istifadə üzrə oxu zalı”nda istifadə etmək olar.

* * *

Due to Law of Azerbaijan Republic on “Copyright and related laws”, year of publication and for this reason that this material is important for our republic you can use this electron resource only in the “Local network reading hall”.

* * *

Принимая во внимание закон Азербайджанской Республики "Об авторском праве и сопутствующим правам", год издания, и чрезвычайную важность для страны, получить доступ к данному электронному ресурсу можно только в библиотечном "Читальном зале по использованию локальной сети".